

Groniowski, Krzysztof

"Polish Americans: an ethnic community", James S. Pula, New York 1995 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 30/3, 238-241

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prezentowana publikacja książkowa jest kolejną edycją poszerzającą i pogłębiającą znajomość oświaty polonijnej poza granicami kraju, z tym że główny nacisk położono w niej na skupiska autochtoniczne znajdujące się w państwach ościennych. Publikacja miałaby większą wartość, gdyby objęła wszystkie sąsiadujące z Polską kraje, których geografia polityczna ukształtowała się w okresie transformacji ustrojowej, w latach 1989-1992. Do pełnego odtworzenia skupisk polonijnych sąsiadujących z Polską zabrakło Ukrainy, Białorusi i okręgu kaliningradzkiego. W ten sposób charakter publikacji byłby jednolity, a tak redaktor całości określił ją jako „wybrane społeczności polonijne”.

Jacek Knopek
Bydgoszcz

James S. Pula, *Polish Americans: An Ethnic Community*, New York 1995, Twayne Publishers, ss. 181

James Stanley Pula, ur. w 1946 r. w New York Mills, niewielkim włókienniczym ośrodku na wschód od Syracuse, jest dziekanem Metropolitan College Uniwersytetu Katolickiego w Waszyngtonie, a od 1983 r. również redaktorem Polish American Studies. Autor deklaruje, że przedmiotem Jego zainteresowań nie są jednostki, lecz Polonia, której historię i kulturę chce ująć syntetycznie. W dedykacji odwołuje się do dziedzictwa (*heritage*). Początków nowego spojrzenia doszukuje się w wydanym w 1978 r. w Stevens Point pod redakcją Franka Mochy zbiorze studiów *Poles in America*.

Zamiarem J. S. Puli było podsumowanie nowszego dorobku historiografii amerykańskiej. Bibliografia zawiera ok. 170 pozycji, często z niedostępnymi w Polsce periodykami lokalnymi. Z publikacji w języku polskim cytuje jedynie doktorat Adama Walaszka o reemigracji po I wojnie (1983). Z prac krajowych autorów korzysta nieco częściej w wersji angielskiej. Dotyczy to Andrzeja Brożka, Jerzego Jedlickiego, Edwarda Kołodzieja i Lubomira Zyblikiewicza. Z pewną pozanaukową rezerwą odnosi się do Józefa Miąso, za przedstawiciela historiografii opisowej uważa Bogdana Grzelońskiego. W bibliografii figurują jeszcze Grzegorz Babiński, Alina Baran i Irena Spustek.

W historiografii amerykańskiej Autor odcina się od ujęć skrajnych, zarówno z prawa, jak i z lewa. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych wydał dwie książki poświęcone wojnie secesyjnej i jej polskiemu wątkowi. W 1990 r. był współautorem publikacji o strajkach 1912 i 1916 r. w jego rodzinnym ośrodku, organizowanych przy udziale syndykalistów (Robotników Przemysłowych Świata — IWW). Na łamach PAS ogłosił (1986) gruntowne studium o początkach restrykcji imigracyjnych, był wydawcą reedycji pierwszej historii Polonii z 1908 r. ks. Wacława Kruszki, ale uczestniczył też w dyskusji nad historią Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego na łamach PNCC Studies.

Do źródeł Autor odwołuje się w zasadzie tylko w odniesieniu do spisów ludności, zwłaszcza 1970, 1980 i 1990 r. Opracowania w skrajnych wypadkach cytuje nawet z drugiej ręki, często wykorzystując z nich dłuższe cytaty. Pewne fragmenty opiera na jednej publikacji.

Praca składa się z dziewięciu rozdziałów po 13-22 s., podzielonych na tematyczne podrozdziały. Układ rzeczowy góruje nad chronologią, parę rozdziałów zachodzi na siebie. Założenia J. S. Pula realizuje bardzo precyzyjnie. Indeks łączy hasła osobowe z rzeczowymi. Jako hasło wiodące występują polscy Amerykanie, z dziewięciu hasłami szczegółowymi, które otwiera katolicyzm (odróżniony od życia parafialnego). Z haseł rzeczowych najczęściej wy-

mienia J. S. Pula dwie największe polonijne organizacje ubezpieczeniowe, po nich występują Katyń, Karta Atlantycka, Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia (zwolennicy sanacji) i armia Józefa Hallera. Czołówka haseł osobowych to Franklin Delano Roosevelt (z dużą przewagą), Józef Stalin, Stanisław Mikołajczyk, Franciszek Ksawery Świetlik, Woodrow Wilson, Józef Piłsudski i Harry S. Truman.

J. S. Pula kładzie nacisk na podważenie przez nowsze badania obrazu Polonii w ujęciu Williama I. Thomasa i Floriana Znanieckiego. W odniesieniu do wielkości imigracji skłonny jest przyjąć dane Heleny Znanieckiej-Lopata z *Polish Review* (1976). Za Victorem Greene'm mówi o dominacji motywów ekonomicznych w genezie ruchów migracyjnych. W części wstępnej jest nieco potknięć dotyczących wypadków 1846-1848 r., sposobu obliczenia proporcji płac w rolnictwie, lokalizacji migracji, początków ruchu ludowego i geograficznego usytuowania Łodzi. Na uwagę zasługuje pogląd traktujący własność domów w Ameryce jako odpowiednik własności ziemi w Polsce.

Omawiając życie organizacyjne Polonii, za najbardziej wpływową J. S. Pula uznał „Gazetę Polską” Władysława Dyniewicza, co dotyczy raczej etapu początkowego. Nieścista jest teza o przekształceniu socjalistycznego „Dziennika Ludowego” w powstały całą dekadę później komunistyczny „Głos Ludowy”.

Podjmując problemy zatrudnienia, Autor poza górnictwem wyeksponował włókiennictwo, pomijając stalownie i rzeźnie Chicago, w odniesieniu do których istnieje nowsza literatura.

Wpływy popierającego Legiony Komitetu Obrony Narodowej w końcu 1915 r. Autor ocenia na 15%. Powołuje się na szacunek 40% ochotników polskiego pochodzenia w armii amerykańskiej. Dla końca wojny liczbę żołnierzy polskiego pochodzenia określa na 215 tysięcy. Na podstawie własnych badań szczegółowo przedstawia ustawodawstwo imigracyjne po I wojnie. Omawia losy hallerczyków. Na ten okres datuje początki integracji ze społeczeństwem amerykańskim.

Część poświęcona ukształtowaniu się drugiej generacji należy do najlepszych fragmentów pracy. Punkt wyjścia stanowi rozprawa urodzonego w Hamtramck (polska enklawa w obrębie Detroit) Thaddeusa C. Radzilowskiego w PAS (1986). J. S. Pula mówi o początku wychodzenia polskich Amerykanów z niższej klasy społecznej m.in. przez kształtowanie się drobnych przedsiębiorców w etnicznych społecznościach jako kroku w kierunku amerykańskiej klasy średniej. W rzeczywistości proces ten został zapoczątkowany wcześniej. Liczebność organizacji polonijnych w połowie lat dwudziestych J. S. Pula szacuje na 350 tys. (15%), w 1935 r. zaś na 650 tys. Wskazuje na ewolucję prasy ku problematyce amerykańskiej. Duże znaczenie przywiązuje do aktywności kulturalnej, eksponując powołanie w Chicago Polish Arts Club (1926), anglojęzycznego Conrad Literary Club w Buffalo, Muzeum Polskiego, Fundacji Kościuszkowskiej, zespołów sportowych, programów radiowych, wreszcie udziału w ruchu zawodowym CIO (szacowanym na 500-600 tys.). Wszystko to wiąże z generacją urodzoną już w Ameryce.

We fragmentach poświęconych II wojnie główne wątki to Polonia a rząd Władysława Sikorskiego, Katyń, Teheran i wybory prezydenckie 1944 r. J. S. Pula kładzie nacisk na reakcję Polonii na Wrzesień (A. Brożek w 1988 r. sprowadzał to do działań symbolicznych), podkreśla rolę Franciszka K. Świetlika i polonijnych kongresmanów. Pisząc o Polonii jako całości, nie podejmuje sprawy polonijnych izolacionistów sprzed czerwca 1941 r. Powstały w 1944 r. Kongres Polonii Amerykańskiej J. S. Pula uważa natomiast za siłę raczej moralną niż polityczną. Karola Rozmarka za najsilniejszego polityka w dziejach Polonii, a październik 1944 r. poprzedzający wybory, za kulminacyjny moment wpływu na politykę amerykańską. Retro-

spektywnie stwierdza natomiast brak jakiegokolwiek oddziaływania, gdy decydujące kroki nastąpiły już w Teheranie. W rezultacie K. Rozmarek został określony jako polityk, a nie mąż stanu, dostarczyciel głosów, traktowany tak samo jak Ignacy Jan Paderewski przez Wilsona (ocena I. J. Paderewskiego odmienna niż u A. Brożka).

Okres „zimnej wojny” omawia J. S. Pula z akcentem na Jałtę i wybory 1952 r. przegrane przez demokratów. Określa Polskę jako jedyny kraj aliancki, który w rezultacie wojny poniósł straty terytorialne (37%). Cytuje opinie o naruszeniu Karty Atlantycznej i czterech wolności, kładzie nacisk na brak polonijnych przedstawicieli w amerykańskim Senacie. J. S. Pula przypomina poparcie przez H. Trumana imigracji *displaced persons* w Public Law 744 i na propagandę w językach etnicznych. Analizując szczegółowo dyskusje katyńskie, określa rezultaty jako w najlepszym wypadku pyrrusowe zwycięstwo. Podkreśla rozczarowanie Polonii po wyborach 1952 r.

Przechodząc do problemu restrukturyzacji Polonii w latach 1946-1980, J. S. Pula wskazuje na zmiany składu społecznego nowszej emigracji z odwołaniem się do artykułu Danuty Mostwin (1979). Wspomina o sposobie widzenia przez przybyszów starej Polonii. Jana Kucharzewskiego J. S. Pula zalicza do luminarzy nauki w skali światowej. Kolejny wątek to odrodzenie kulturalne (*renewal*) zapoczątkowane w 1948 r. powołaniem American Council of Polish Cultural Clubs (w rzeczywistości początki były wcześniejsze). Autor kładzie nacisk na zainteresowania etniczne w USA w latach siedemdziesiątych, na te lata datuje też nową erę polskiej świadomości etnicznej. Za symboliczne fakty uważa udział Leona Jaworskiego w śledztwie Watergate, wybór Karola Wojtyły na papieża, rolę Zbigniewa Brzezińskiego w czasie prezydentury Jimmy'ego Cartera, wreszcie nagrodę Nobla dla Lecha Wałęsy.

Mówiąc o przeobrażeniach Polonii, J. S. Pula wskazuje na wzrost oczekiwań nowej generacji w okresie II wojny. Szczególną uwagę poświęca problematyce kościelnej. Kładzie nacisk na rolę parafii, wysoki odsetek praktykujących, dużą trwałość małżeństw, przy równoczesnym spadku liczebności rodzin (na przykładzie polonijnej dzielnicy Pittsburgha). Pisząc o roli szkoły parafialnej, przez którą przeszło 3/4 dzieci, Autor wskazuje równocześnie na spadek w latach siedemdziesiątych roli kleru w świeckim życiu parafialnym. Sygnalizuje też niepokojące objawy w szkolnictwie. W okresie ekspansji murzyńskiej rolę polskich dzielnic określa za Josephem J. Parotem (1972) jako strefę buforową. Na późne lata sześćdziesiąte datuje postęp oświatowy. Antypolskie nastroje lat siedemdziesiątych, które wyraźnie cofnęły się w połowie osiemdziesiątych, wiąże z rolą Polaków i Włochów jako najliczniejszych grup tzw. nowej emigracji od lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku.

W odniesieniu do polityki J. S. Pula mówi o lojalności wobec demokratów, przy braku jednak istotnego wpływu w skali państwowej. Nie zmienia tego osobista pozycja paru polonijnych kongresmanów, jak Roman Pucinski (Ethnic Heritage Studies Act), Daniel Rostenkowski czy Barbara Mikulski. W Kościele za symboliczne uważa powołanie pomocniczego biskupa z Cleveland, Jana Króla, na arcybiskupa Filadelfii (1961), a następnie kardynała.

W końcowych fragmentach książki położono nacisk na dwa wątki: „Solidarność” i kwestię istnienia Polonii. Autor zwraca uwagę na różne kryteria przy określaniu jej liczności na 4 czy 15 mln. Nowe możliwości dał spis 1980 r. z deklaracją 8,2 mln przyznających się do całkowitego czy częściowego polskiego pochodzenia.

J. S. Pula podkreśla ogromną rolę Aktu Imigracyjnego 1965 r., który zerwał z limitami kwotowymi. Odwołując się do klasyfikacji Feliksa Grossa (1976), wskazuje na zróżnicowanie nowej imigracji z wyodrębnioną nową robotniczą imigracją ekonomiczną. Autor zwraca uwagę na konflikt kulturowy, czego wyrazem była polemika Stanisława A. Blejwasa z Czesła-

wem Miłoszem. Wyjaśniając aktualny społeczno-ekonomiczny status Polonii J. S. Pula wskazuje na przeobrażenia gospodarki amerykańskiej z redukcją stanowisk robotniczych, co spowodowało znaczną migrację oraz upadek ośrodków górniczych i tekstylnych. Co do ośrodka chicagowskiego konkluzje Autora pozostają w sprzeczności z opinią formułowaną na łamach redagowanego przezeń czasopisma. J. S. Pula przywiązuje duże znaczenie do ustawodawstwa socjalnego ery Johna F. Kennedy'ego i Lyndona B. Johnsona. Wskazuje, konfrontując ostatnie spisy ludności, wzrost przeciętnej zamożności i wykształcenia Polonii, również na tle społeczeństwa globalnego. Problemu ekstremów statystycznych Autor nie podejmuje.

J. S. Pula konkluduje, że w latach dziewięćdziesiątych Polonia, odmienna niż w 1900 i 1950 r., wciąż istnieje. Autor kładzie tu nacisk nie na „abstrakcyjnie” pojmowane tradycje i sprawę polską, ale na zdolność wyrażania rzeczywistych potrzeb, co przeciwstawia pierwszym. Podsumowanie zawiera przegląd nowszych badań szczegółowych poświęconych współczesności. W odniesieniu do 1974 r. przedstawia spory zasięg publikacji etnicznych, częściowo w języku polskim, stanowiący jednak cofnięcie się wobec stanu dwóch pierwszych dziesięcioleci XX w.

Na okładce zaprezentowano wypowiedzi o szczególnym znaczeniu dla recenzowanej książki pięciu znanych badaczy polonijnych. Z pewnością jest to opinia słuszna. Trzeba tylko pamiętać, że założenia książki wpłynęły na jej priorytety i redukcję niektórych wątków podejmowanych nie tylko tradycyjnie, ale i obecnie, również w amerykańskiej historiografii.

Krzysztof Groniowski
Warszawa

American First Ladies. Their Lives and Their Legacy, ed. Lewis L. Gould, New York-London: Gerland Publishing, Inc., 1996, ss. 686

Najnowsze prace o amerykańskich First Ladies dowodzą, że nie słabnie zainteresowanie tą tematyką w Stanach Zjednoczonych, także w kręgach profesjonalnych historyków. Wręcz odwrotnie, coraz częściej i żywiej dyskutuje się tu o aktywności żon prezydentów USA, ich roli i pozycji w establishmencie politycznym oraz ewolucji instytucji First Lady. Również w ramach studiów historycznych prowadzone są często rozmaite seminaria i kursy oraz wykłady poświęcone amerykańskim prezydentowym i ich publicznej aktywności. Dotyczy to w głównej mierze dwudziestowiecznych First Ladies, a zwłaszcza tych, które konsekwentnie poszerzały pole własnej aktywności.

Najnowsza książka o First Ladies, pod redakcją cenionego specjalisty w tej dziedzinie, prof. Lewisa L. Goulda zasługuje na szczególną uwagę, jest bowiem swoistym kompendium wiedzy na ten temat. Jest to praca zbiorowa, w której każdej z First Ladies jest poświęcony jeden esej (łącznie 38). Prof. Gould jest też autorem znakomitego wprowadzenia do książki, w którym zajmuje się First Lady jako symbolem i instytucją. Jest on także autorem trzech esejów — o Edith Bolling Wilson, Lady Bird Johnson i Hillary Clinton. Autorami pozostałych artykułów są biografowie First Ladies i specjaliści z tej dziedziny, m.in. Carl Sferazza Anthony, Maurine Beasley, Betty Caroli, Myra Gutin.

Niniejsza praca jest swoistą encyklopedią traktującą o wszystkich amerykańskich First Ladies, czyli — zgodnie z przyjętą definicją — żonach prezydentów USA podczas ich urzędowania. A więc nie ma tu Marthy Jefferson czy Rachel Jackson, które zmarły wcześniej, nim małżonkowie zasiedli w Białym Domu, ani też Jane Wyman, z którą Ronald Reagan rozwiódł się wiele lat wcześniej, nim został prezydentem USA. Nie zamieszczono również — zgodnie